

WNIOSKI Z DEBAT POŚWIĘCONYCH PUSZCZY NOTECKIEJ ZE SZCZEGÓLNYM UWZGLĘDNIENIEM GOSPODARKI LEŚNEJ

Jerzy Flisykowski✉

Polskie Towarzystwo Leśne, Oddział Wielkopolski
ul. Gajowa 10, 60-959 Poznań

ABSTRAKT

Puszcza Notecka tworzy największy zwarty kompleks leśny na Nizinie Wielkopolskiej. Zniszczenie większości drzewostanów puszczy po gradacji strzygoni choinówki na początku lat 20. XX w. spowodowało wiele problemów, z którymi mierzone się przez dziesięciolecia. W okresie blisko stu lat od czasu gradacji, po odnowieniu powierzchni leśnej, zarządzający puszczą pielęgowali i ochraniaли drzewostany w zróżnicowanych warunkach gospodarczo-społecznych. Leśnicy kierowali się wiedzą i doświadczeniem zawodowym. Na temat problemów Puszczy Noteckiej odbyło się w okresie powojennym kilka konferencji, porad i seminariów, których organizatorami były różne instytucje. Przygotowanie tych konferencji najczęściej było związane z problemami hodowlano-ochronnymi oraz stanem bazy surowcowej. Celem pracy było zlokalizowanie konferencji w czasie, a następnie próba podsumowania przedstawianych wyników.

Słowa kluczowe: Puszcza Notecka, gradacja strzygoni choinówki, zagospodarowanie i ochrona lasu, baza surowcowa

WSTĘP

Puszcza Notecka to największy zwarty kompleks leśny na Nizinie Wielkopolskiej. Stanowi również jeden z największych zwartych kompleksów leśnych w Europie. Wyróżnia się też swoistymi, trudnymi do rozwiązania problemami gospodarczymi. Zniszczenie większości drzewostanów puszczy w wyniku gradacji strzygoni choinówki na początku lat 20. XX w. spowodowało wiele problemów urzędniowych, hodowlano-ochronnych, techniczno-technologicznych oraz ostatnio społecznych, z którymi gospodarze puszczy musieli się mierzyć przez dziesięciolecia.

W okresie powojennym odbyło się kilka konferencji na temat Puszczy Noteckiej. Ich organizatorami były różne instytucje, a zakres tematyczny obejmował najczęściej wymienione problemy oraz stan bazy surowcowej. Po transformacji ustrojowej konferencje

poświęcone Puszczy Noteckiej inicjowało Polskie Towarzystwo Leśne (w latach 1992, 2002 i 2012). Podsumowanie ich wyników z różnych okresów i uwzględnienie możliwości organizacyjno-technologicznych oraz pojawiających się nowych wyzwań mogą się przyczynić do dokładniejszego przedstawienia i przybliżenia aktywności jej gospodarzy w różnych fazach rozwoju Puszczy Noteckiej.

TŁO WŁASNOŚCIOWE I GOSPODARCZE PUSZCZY NOTECKIEJ

Po kilkusetletniej kolonizacji prawie wszystkie lasy dawnej Puszczy Nadnoteckiej znalazły się w rękach właścicieli ziemskich. Rząd pruski, po upaństwowieniu dawnych królewskich z okresu Polski

✉jerzy.flisykowski@ptl.pl, jerzy.flisykowski@gmail.com

przedrozbiorowej, przejął na własność zaledwie 11 tys. ha lasów. Składały się one z niewielkich powierzchni leśnych rozproszonych po całej puszczy. W tym czasie przeważająca część omawianego kompleksu leśnego znajdowała się w rękach polskiego ziemiaństwa, m.in.:

- Bnińskich – lasy sierakowskie
- Sapienhów z Wielenia nad Notecią – lasy drawskie i potrzebownicze
- Raczyńskich – lasy obrzyckie
- Dzieduszyckich – lasy wroneckie
- Turnów – lasy obornickie.

Większość wymienionych posiadaczy, po kilkuletniej lub kilkadziesiątletniej eksploatacji, odsprzedała lasy skarbowi pruskiemu lub Niemcom ze sfer junkierskich, a nawet kupieckich. Ostatni, po krótkim okresie dewastacyjnej eksploatacji kupieckiej, odstępowali niedawno nabyte lasy państwu. W 1914 r. wielką własność prywatną na terenie puszczy reprezentowały jedynie lasy klucza Krucz–Goraj – należące do Hochbergów oraz lasy obrzyckie – będące w posiadaniu rodziny Raczyńskich. Dlatego historia zagospodarowania puszczy wiąże się w ostatnim 200-leciu ściśle z działalnością gospodarczą pruskich władz leśnych, a od 1919 r. – państwa polskiego.

W pierwszych operatach zarządzania lasu posłużono się określeniami „puszcza międzychodzka” i „puszcza obornicka” na oznaczenie lasów państwowych położonych w dwóch zasadniczych częściach puszczy – zachodniej i wschodniej. Obydwa kompleksy, tzn. międzychodzki i obornicki, były przedzielone wtedy lasami prywatnymi dóbr Drawsko, Potrzebowice, Goraj i Obrzycko. W wyniku wzmożonego wykupu prywatnych lasów i gruntów rolnych, podjętego ok. 1880 r. przez rząd pruski, zwiększał się w puszczy udział własności państwowej. Na początku ubiegłego stulecia państwo pruskie administrowało w puszczy na obszarze ok. 66 tys. ha. Ostateczne połączenie obydwu części lasów nastąpiło w 1945 r., na podstawie ustaw o reformie rolnej i upaństwowieniu lasów. Władze Polski Ludowej przejęły lasy majoratu obrzyckiego i poniemieckie lasy gorajskie. Równocześnie objęto resztę zachodniej części puszczy, która do 1939 r. znajdowała się poza granicami kraju. W efekcie państwo skupiło niemal cały obszar Puszczy Notecko-Warciańskiej, wynoszący ok. 120 tys. ha (Błaszyk, 1992).

KONFERENCJE, NARADY I SEMINARIA POŚWIĘCONE PUSZCZY NOTECKIEJ

ROK 1955 • Problemy hodowlano-ochronne Puszczy Noteckiej

Wygłoszone na konferencji referaty na temat hodowli, ochrony i warunków pracy oraz bytu robotników i administracji leśnej miały zaznajomić ze wszystkimi problemami władze nadrzędne oraz przedstawiciele świata naukowego i władz administracyjnych. Wobec braku dostępności wniosków z konferencji przywołano w niniejszym artykule sugestie Łucjana Stryczyńskiego – współorganizatora oraz uczestnika konferencji, nadleśniczego Nadleśnictwa Sieraków w latach 1936–1939 i 1945–1949 oraz pracownika Dyrekcji Lasów Państwowych w Poznaniu w latach 1949–1964.

Wszystkie nadleśnictwa puszczy zmobilizowały siły, by uaktualnić zadania dotyczące ochrony lasu.

Ochrona przed szkodliwymi owadami

1. Stosowanie w szerokim zakresie i fachowo pojętej ochrony ptaków, mrówek, nietoperzy i dzików.
2. Wprowadzenie do upraw domieszek liściastych w procencie w większym aniżeli przewidziano w zasadach techniczno-hodowlanych (przynajmniej 20–25%), wzdłuż boków rzędowo, a wewnątrz – pojedynczo lub grupowo oraz w szachownicę.
3. Wprowadzenie gatunków biocenotycznych również w podszyty, luki i jako remizy dla ptaków nad rowami, bagienkami itp.
4. Przyjęcie czyszczeń i trzebieży w zaniedbanych młodnikach nie tylko jako zabieg hodowlany, lecz również sanitarny. Skierowanie do tego wszystkich sił robotniczych. Dla łatwiejszego wykonania zadania, na czas uporządkowania wszystkich zaległości, wstrzymanie w puszczy wszystkich zrębów zupełnych, nawet drzewostanów negatywnych.

Ochrona przed jeleniami

1. Szybkie przeprowadzenie redukcji nadmiernego stanu liczebnego jeleni na ca 600 szt. w całej puszczy i w równym stopniu w nadleśnictwach sąsiednich. Sposób zrealizowania zadania zalecano opracować oddzielnie. Wskazywano kontynuowanie podkarmiania zwierzyny – wykładanie lizawek.
2. Grodzenie wszystkich nowozakładanych upraw, zadrzewienie pasów przeciwpożarowych rzędu I

oraz II, posyty itp. różnymi skutecznymi sposobami o konstrukcji znormalizowanej i przed założeniem upraw. Przyjęcie jako najpraktyczniejsze grodzenie siatką specjalnie na ten cel fabrykowaną o grubości ca 2 mm i dużych oczkach – 10 cm, wysokości ca do 1,30 m, resztę do wysokości 2,20 m należało uzupełnić żerdziami lub drutem.

3. Rozpisanie konkursu na spreparowanie środka w postaci płynu odstraszącego zwierzyńę w celu opryskiwania upraw, podszytów itp. zamiast używania smaru (możliwość zaoszczędzenia na robociznach ca 75%).

Zabezpieczenia drzewostanów przed pożarami

1. Ukończenie jak najspieszniej czyszczenia i okrzesywania pasów ochronnych przeciwpożarowych oraz pasy III rzędu lub ścieżki Kienitza.
2. Podjęcie niezwłocznie ukończenia reszty brakujących pasów I i II rzędu oraz smugowe ich zadrzewienie. Rozpoczęcie zadrzewień na siedliskach lepszych, gwarantujących pewniejsze wyniki, dla najspieszniejszego uzyskania zbiorowisk roślinnych o znaczeniu biocenotycznym i potrzebnych do akcji przeciwpożarowej.

Inne zagadnienia

1. Przeprowadzenie reperatury dróg planowo według hierarchii potrzeb, od najważniejszych oraz służących do wywózki drewna oraz innych zadań gospodarczych i administracyjnych.
2. Obsadzenie dróg, zależnie od możliwości siedliskowych, drzewami liściastymi, z uwzględnieniem ochrony indywidualnej przed zwierzyńą oraz drzew pożytecznych dla jeleni (np. jabłoniemi, kasztanami, dębem, jarząbkami) i pożytecznych dla ptaków (np. jarząbkami, wiśnią, krategusem i jałowcem).
3. Ustanowienie dobrze przeszkolonych robotników – ochroniarzy, po jednym na dwa–trzy leśnictwa, zależnie od warunków.
4. Omawianie z personelem terenowym raz na miesiąc aktualnych zagadnień z zakresu ochrony lasu dla terminowego, fachowego i starannego wykonania wszystkich zadań przy równoczesnym szkoleniu.

Stwierdzono, iż nie może być leśnika (zasugerowanego niefortunnymi okolicznościami i charakterem

siedliskowym) nierozumiejącego oraz niechącego zmiany warunków i korzyści dla lepszej przyszłości puszczy. Muszą znaleźć się aktywiści z właściwym entuzjazmem, chętni do inicjatywy i realizowania wielkiego zadania – może najtrudniejszego, ale o wielkim znaczeniu na terenie okręgu (Stryczyński, 1955).

ROK 1962 · Puszcza Notecka jako baza drewna drobnowymiarowego

Konferencję naukową „Puszcza Notecka jako baza drewna drobnowymiarowego” zorganizował w dniach 27–29.09.1962 r. Oddział Polskiego Towarzystwa Leśnego w Poznaniu wraz z Komisją Drzewnictwa Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Leśnego. W dniu pierwszym wygłoszono referaty, natomiast w drugim – oglądano wybrane obszary Puszczy Nadnotecko-Warciańskiej (Nadleśnictwa Sieraków, Wronki, Bucharzewo, Potrzebowice) oraz zapoznano się ze sposobami pozyskiwania i dostawy drobnicy leśnej. Program obejmował także zwiedzanie budującej się na skraju puszczy, tj. w Czarnkowie, fabryki płyt pilśniowych. Trzeci dzień przeznaczono na poznanie fabryki płyt wiórowych w Szczecinku i fabryki płyt pilśniowych w Czarnej Wodzie. Wnioski dotyczyły racjonalnego wykorzystania drewna małowymiarowego dla przemysłu płytowego w Czarnkowie (Wnioski..., 1962).

ROK 1964 · Stan zdrowotny Puszczy Noteckiej

W związku z pogarszaniem się stanu sanitarnego drzewostanów puszczańskich, Okręgowy Zarząd Lasów Państwowych w Poznaniu zorganizował konferencję z udziałem przedstawicieli Naczelnego Zarządu Lasów Państwowych, Instytutu Badawczego Leśnictwa i Wyższej Szkoły Rolniczej w Poznaniu oraz Zespół Ochrony Lasu w Krzyżu, celem przedyskutowania i przeglądu w terenie stanu zdrowotnego puszczy. W wyniku konferencji minister leśnictwa i przemysłu drzewnego, Roman Gesing powołał komisję, pod przewodnictwem mgr. inż. Juliana Szczuki, do zbadania stanu drzewostanów w puszczy oraz ustalenia zasad dalszego postępowania (Wnioski..., 1964).

ROK 1966 · Zagospodarowanie lasów Puszczy Noteckiej

Była to sesja wyjazdowa kierownictwa Ministerstwa Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego (R. Gesing, T. Molenda, Z. Grudziński) poświęcona zagospodarowaniu

lasów Puszczy Noteckiej, będąca pokłosiem wyników konferencji z 1964 r. dotyczącej stanu zdrowotnego Puszczy Noteckiej.

Na podstawie przeprowadzonej analizy przyrodniczych i ekonomicznych warunków produkcji leśnej, oceny aktualnego stanu lasów, prognozy ich rozwoju pod względem jakości hodowlanej i zdrowotności oraz perspektywy kształtowania się zasobów surowcowych Puszczy Nadnoteckiej – komisja przedłożyła kierownictwu resortu do akceptacji wymienione poniżej wnioski.

1. Przedstawione w elaboracie techniczno-organizacyjne i ekonomiczne kierunki intensyfikacji gospodarki leśnej w Puszczy Nadnoteckiej uznać za słuszne oraz przyjąć jako wytyczne dalszego postępowania gospodarczego.
2. Zapoczątkowane doświadczalnictwo gospodarcze na terenie Puszczy Nadnoteckiej, zmierzające do wskazania sposobów polepszenia warunków siedliskowych i drzewostanowych, uznać za celowe i kontynuować, przyjmując za podstawę przedstawiony w elaboracie ramowy program prac doświadczalnych, a mianowicie:
 - a. przeprowadzać corocznie ocenę zagrożonych i źle produkujących drzewostanów pod względem wartości gospodarczej według opracowanych kryteriów, doskonaląc je w miarę postępu prac naukowo-badawczych
 - b. na powierzchniach podlegających odnowieniu w wyniku usunięcia drzewostanów zakwalifikowanych w ocenie do wyrębu przeprowadzić analizy glebowe w celu określenia na tej podstawie i z wykorzystaniem osiągnięć nauki i praktyki właściwych metod postępowania gospodarczego w zakresie agro- i fitomelioracji oraz techniki prac odnowieniowych z uwzględnieniem maksymalnej mechanizacji
 - c. opracować zróżnicowane metody cięć o charakterze sanitarno-pielęgnacyjnym i pielęgnacyjnym w drzewostanach o różnej wartości hodowlanej oraz z wykorzystaniem osiągnięć nauki i praktyki – wskazać zakres i sposób stosowania w nich zabiegów agro- i fitomelioracyjnych na podstawie analiz glebowych
 - d. wdrażać na powierzchniach doświadczalnych wskazania kompleksowej metody ochrony lasu, pogłębiając je w miarę postępu prac naukowo-badawczych
 - e. systematycznie prowadzić kompleksowe badania zmian zachodzących w środowisku leśnym na powierzchniach doświadczalnych.
3. Zobowiązać Instytut Badawczy Leśnictwa do rozwinięcia kompleksowych prac badawczych na terenie Puszczy Nadnoteckiej i zabezpieczenia osłony naukowej w dziedzinie prowadzonego doświadczalnictwa gospodarczego, a Naczelny Zarząd Lasów Państwowych – do zabezpieczenia na ten cel odpowiednich środków. Uznać za wskazane włączanie katedr i zakładów wydziałów leśnych do prac badawczych, w szczególności zagadnień gleboznawstwa i ochrony lasu.
4. W celu udostępnienia Puszczy Nadnoteckiej do realizacji zadań związanych z intensyfikacją gospodarki leśnej uznaje się za konieczne:
 - a. budowę sieci dróg leśnych, w pierwszym rzędzie magistrali wschód–zachód, o nawierzchni utwardzonej, długości 52 km
 - b. budowę i rozbudowę odpowiednio zlokalizowanych osiedli robotniczych dla ok. 100 rodzin w celu stworzenia należytych warunków bytowo-kulturalnych i zapewnienia przez to stabilizacji kadr
 - c. budowę ośrodka doświadczalnego wraz z odpowiednio wyposażonymi pracowniami jako bazy do rozwoju doświadczalnictwa gospodarczego i badań naukowych.Do realizacji przedstawionego programu niezbędne jest zabezpieczenie dodatkowych limitów inwestycyjnych w ogólnej kwocie 124 mln zł, z czego w ówczesnej pięcioletce – 50 mln zł, a w latach 1971–1975 – 43 mln zł.
5. Przyjąć za podstawę gospodarki łowieckiej w Puszczy Nadnoteckiej pojemność trzech jeleni przeliczeniowych na 1000 ha oraz zobowiązać Naczelny Zarząd Lasów Państwowych do opracowania projektu zarządzenia o przejściowej redukcji zwierzyny płowej dla doprowadzenia jej stanu do ustalonej pojemności łowisk.
6. Biorąc pod uwagę wyjątkowo niekorzystne warunki bytowe oraz trudne warunki pracy na terenie Puszczy Nadnoteckiej oraz uwzględniając narastający zakres i rozmiar zadań, których poprawne wykonanie wymaga wysoko kwalifikowanych kadr inżynierjno-technicznych, postulowano stworzenie

bodźców materialnych w formie dodatków trudnościowych (Wnioski..., 1966).

W latach 70. ubiegłego wieku zorganizowano dwie konferencje na temat Puszczy Noteckiej: pierwszą, pod kątem zarządzania lasu, przygotowały w 1977 r. Biuro Urządzania Lasu i Geodezji Leśnej w Poznaniu oraz Instytut Hodowli Lasu Akademii Rolniczej w Poznaniu, drugą, obejmującą zakresem hodowlę, ochronę i użytkowanie lasu, w 1978 r. przygotował Oddział Polskiego Towarzystwa Leśnego w Poznaniu. W zasadzie obie były kontynuacją sesji wyjazdowej kierownictwa resortu z 1966 r., ale o innym zasięgu i w innym składzie osobowym (Kubiak, 1992).

ROK 1977 · Problemy zagospodarowania lasów Puszczy Noteckiej

W pierwszym dniu konferencji wygłoszono trzy referaty: Gleby Puszczy Noteckiej (prof. dr Witold Mucha), *Leśne zagadnienia gospodarcze Puszczy Noteckiej* (dr inż. Kazimierz Ratajszczak), *Problemy zagospodarowania Puszczy Noteckiej w świetle przyszej rewizji planów urzędzenia gospodarstwa leśnego* (dr inż. Marian Poczekaj). Stały się one podstawą szerokiej dyskusji, w której wyniku wypracowano przedstawione poniżej wnioski.

1. Przyjęte zasady zarządzania gospodarstwa leśnego i zagospodarowania dla całej Puszczy Noteckiej powinny być utrzymane w przyszłości po rozwiązaniu odrębnych problemów:
 - a. uporządkowania i regulacji struktury wiekowej drzewostanów
 - b. wielkości powierzchni zrębowych
 - c. opracowaniu metody obliczania etatów cięć.
2. Konieczne jest opracowanie dalszych etapów pełnego programu retencji wód powierzchniowych w zakresie badań i realizacji prac.
3. Utrzymywanie stałej obserwacji terenów leśnych pod względem zagrożenia pożarowego za pomocą telewizji przemysłowej.
4. Prowadzenie użytkowania lasu zgodnie z planem etatowym w użytkowaniu przedrębnym w wysokości odpowiadającej aktualnym potrzebom hodowlanym.
5. Zrewidowanie zasięgów lasów glebochronnych na wydmach oraz ustalenie wieków rębności, sposobów użytkowania i odnawiania lasu na tych terenach.

6. Wprowadzenie nowych technologii, melioracji agrotechnicznych, fitomelioracji i nawożenia zmierzających do intensyfikacji gospodarki leśnej.
7. Opracowanie zasad wyboru drzew dorodnych i drzewostanów wyłączonych przystosowanych do warunków siedliskowych puszczy.
8. Opracowanie programu turystycznego zagospodarowania puszczy.
9. Przyspieszenie realizacji planu rozbudowy utwardzonych dróg gospodarczych, w celu udostępnienia drzewostanów wymagających zabiegów pielęgnacyjnych oraz wywozu surowca drzewnego.
10. Rozwinięcie budownictwa osiedli leśnych przy wioskach i miasteczkach.
11. Rozpoczęty kierunek doświadczalnictwa leśnego na skalę gospodarczą jest racjonalny, jednak wymaga prowadzenia stałych obserwacji w celu określenia efektów rozwojowych drzewostanów i zależności funkcjonalnych przy zmiennych warunkach siedliskowych (Wnioski..., 1977).

ROK 1978 · Problemy lasów niskoprodukcyjnych na przykładzie Puszczy Noteckiej

Siedemdziesiątemu ósmemu Zjazdowi Delegatów Polskiego Towarzystwa Leśnego, odbywającemu się w Poznaniu 1–3 września 1978 r., towarzyszyła sesja naukowa, podczas której zdefiniowano wymienione poniżej wnioski i postulaty.

1. Produkcyjność siedlisk leśnych i produkcyjność drzewostanów w kraju kształtuje się poniżej możliwości produkcyjnych, przede wszystkim łącznych monokultur sosnowych w zachodniej i północno-zachodniej części kraju (Bory Noteckie, Lubuskie, Tucholskie, Zgorzeleckie). Dotyczy to w szczególności kompleksu lasów Puszczy Noteckiej obejmującej 134 tys. ha, będącego specyficznym obiektem gospodarczym o dużych obszarach drzewostanów równowiekowych i negatywnych, kwalifikujących się do przebudowy.
2. Głównym problemem współczesnego gospodarstwa leśnego w puszczy jest intensyfikacja produkcji leśnej w szerokim znaczeniu poprzez:
 - a. przebudowę drzewostanów
 - b. stosowanie specjalnych zabiegów agro- i fitomelioracyjnych przy odnowieniu lasu
 - c. stosowanie właściwej techniki pielęgnacji lasu

- d. rozwój kompleksowej ochrony lasu
 - e. rozwój bazy materiałowo-technicznej (infrastruktury)
 - f. stosowanie nowoczesnych technik, technologii organizacji pracy produkcyjnych.
3. Najważniejszym zagadnieniem gospodarstwa leśnego puszczy jest rekonstrukcja struktury wiekowej, a następnie przebudowa drzewostanów pod względem składu gatunkowego z uwzględnieniem istniejących warunków przyrodniczych i specyficznego charakteru rozpatrywanego obiektu. Proponuje się w tym celu opracowanie 50-letniego programu przebudowy kompleksu puszczy, w ramach którego będą sporządzane 10-letnie plany urządzeniowe.
4. Jednym z najważniejszych problemów prawidłowego zagospodarowania lasów Puszczy Noteckiej są zagadnienia ich ochrony przed gradacjami szkodników pierwotnych i wtórnych, ujemnej działalności grzybów pasożytniczych, szkód od zwierzyny i zagrożenia pożarowego. W tej sytuacji wymienione zagadnienia powinny być uwzględniane w planowaniu hodowlanym, techniczno-ekonomicznym i przestrzennym zagospodarowaniu kraju.
5. W związku z rosnącym znaczeniem pośrednio gospodarczych i pozagospodarczych funkcji lasów, przed gospodarstwem leśnym Puszczy Noteckiej stają nowe i złożone problemy związane z turystycznym i rekreacyjnym zagospodarowaniem lasu oraz przysposobieniem lasów puszczy do pełnienia różnorodnych funkcji ochronnych. W celu skutecznej ochrony środowiska leśnego wydaje się konieczne, aby obszary leśne dla rozwoju turystyki, rekreacji i wypoczynku obejmowały kilka stref:
- a. osadnictwa rekreacyjnego
 - b. penetracji turystycznej, rekreacyjnej i wypoczynkowej
 - c. ochronną obejmującą zwydmione obszary puszczy (ok. 25% powierzchni).
6. Struktura produkcji przemysłu drzewnego, korzystającego z bazy surowcowej na terenie puszczy, powinna być dostosowana do możliwości produkcji drewna lasów Puszczy Noteckiej.
7. W celu pełniejszego wykorzystania bazy surowcowej oraz racjonalizacji pozyskiwania i wywozu drewna konieczny jest dalszy rozwój sieci dróg wywozowych i szlaków zrywkowych.

8. Rozwijając bazę materiałowo-techniczną, należy zwrócić szczególną uwagę na budownictwo osiedli leśnych.
9. Wobec niepełnego wykorzystania odpadów tartacznych należałoby odstąpić od pozyskiwania w lesie zrębków zielonych, które mają małą wartość użytkową w przemyśle płytowym, a wysoką wartość nawożeniową na ubogich siedliskach leśnych.
10. Wymienione wnioski w znacznej mierze dotyczą innych wielkich obszarów leśnych o wysokim udziale monokultur sosnowych zajmujących ubogie siedliska leśne (Wnioski..., 1978).

ROK 1992 · Puszcza Notecka, historia, stan obecny i perspektywy

Konferencja została zorganizowana przez Oddział Polskiego Towarzystwa Leśnego w Poznaniu i Regionalne Dyrekcje Lasów Państwowych w Pile, Poznaniu i Szczecinie w dniach od 16 do 17 października 1992 r. Na konferencji wygłoszono dziesięć referatów o tematyce hodowlano-ochronnej i technologicznej.

Wnioski o charakterze ogólnym

1. Puszcza Notecka jest największym zwartym kompleksem leśnym na Nizinie Wielkopolskiej (pod względem powierzchni drugim w kraju) o specyficznych warunkach przyrodniczo-leśnych, wyrażających się:
- a. występowaniem rozległych pól sandrowych oraz licznych wałów wydmowych, na ogół z głębokim poziomem wody gruntowej
 - b. niską produktywnością siedlisk i produktywnością drzewostanów, prawie wyłącznie sosnowych o wyjątkowo niekorzystnej strukturze wiekowej
 - c. szczególną podatnością na zagrożenia ze strony szkodników pierwotnych i wtórnych, grzybów patogenicznych oraz pożarów.
- Wynika więc, że jest to leśny obszar funkcjonalny o charakterze wybitnie gospodarczo-ochronnym, w którym wiele wspólnych problemów przyrodniczo-leśnych wymaga rozwiązań kompleksowych.
2. Środowiskotwórcza rola Puszczy Noteckiej, z uwagi na wielkość kompleksu, ma znaczenie ponadregionalne, decydujące o równowadze ekologicznej na znacznym obszarze kraju. Intensyfikacja

wielostronnych funkcji lasów puszczy wymaga zasilenia środkami z funduszy centralnych programu poprawy infrastruktury, przede wszystkim rozbudowy systemu małej retencji, budowy dróg i zabezpieczenia przeciwpożarowego.

3. Specyficzne problemy Puszczy Noteckiej wymagają stosowania jednolitych zasad polityki leśnej dla całego kompleksu, wspólnych zmodyfikowanych regionalnych zasad zarządzania, hodowli i ochrony lasu.
4. Dla wypracowania szczegółowych regionalnych zasad zarządzania i zagospodarowania puszczy należy utworzyć stałą komisję techniczno-naukową złożoną z przedstawicieli nauk leśnych i Służby Leśnej wyposażoną w niezbędny zakres decyzyjny.

Urządzanie lasu

1. Pierwszoplanowym problemem w Puszczy Noteckiej jest potrzeba uporządkowania i regulacji struktury wiekowej drzewostanów. W tym celu cięcia rębne (zręby i rozręby) powinny być lokalizowane w różnych wiekowo drzewostanach, ze szczególnym nasileniem w klasach wieku będących w przewadze (IIIb i IVa). Podstawą określania tych cięć ma być szczegółowa ocena wartości hodowlanej, funkcji ochronnych i zagrożenia drzewostanów ze strony grzybów patogenicznych (zwłaszcza huby sosny), pozwalająca zróżnicować wiek wyrębu (podwyższyć lub obniżyć) i posłużyć do ustalenia wysokości powierzchniowego etatu rębego.
2. Użytkowanie rębne powinno się kształtować na poziomie wynikającym głównie z etatu cięć, związanych z prowadzeniem planowej przebudowy wiekowej drzewostanów w różnych jej formach oraz etatu wynikającego z dojrzałości drzewostanów, jeśli ten ostatni nie wpływa na wygórowaną wielkość etatu przyjętego na dany rok gospodarczy. Należy uwzględnić stan lasu i jego rolę w spełnianiu zadań ogólnospołecznych.
3. Cała Puszcza Notecka powinna być jedną jednostką urzędniową, mającą regionalne zasady zarządzania i zagospodarowania, wynikające z lokalnych warunków przyrodniczo-leśnych i dotychczasowych doświadczeń gospodarzy lasu.
4. Dla właściwego zarządzania Puszczy Noteckiej są niezbędne:
 - a. mapa waloryzacji lasu

b. mapa przeglądowa bonitacji siedlisk

c. mapa funkcji lasu.

5. W ramach prac urzędniowych w Puszczy Noteckiej należy wykonać studium zagospodarowania obiektu na potrzeby turystyczno-rekreacyjne, z uwzględnieniem minimalizacji zagrożeń puszczy.

Siedliskoznawstwo i gospodarka wodna

1. Planowanie przebudowy drzewostanów na siedliskach zdegradowanych powinno być poprzedzone szczegółowym rozpoznaniem budowy i właściwości gleb, przy zagęszczonej sieci odkrywek glebowych uzupełnionych wierceniami. Standardowe badania na potrzeby prac siedliskowych w typologii leśnej są niewystarczające w odniesieniu do szczegółowych projektów przebudowy negatywnych i niskoprodukcyjnych drzewostanów sosnowych. Postuluje się, aby w tym celu zorganizować stację badawczą gleb na terenie RDLP w Pile.
2. Należy opracować szczegółowe mapy glebowe z wyodrębnieniem rodzajów glebowych siedlisk w typach siedliskowych lasu. Dla każdego rodzaju glebowego siedliska powinny być ustalone składy gatunków głównych, domieszkowych, fitomelioryacyjnych i podszytowych.
3. Puszcza Notecka jest silnie zróżnicowana pod względem potencjału biotycznego gleb. Przebudowa składu gatunkowego lasów puszczy, w miarę możliwości, powinna być poprzedzona szczegółowym rozpoznaniem potencjału biotycznego gleb.
4. Poprawę istniejących możliwości produkcyjnych siedlisk leśnych na obszarze puszczy można osiągnąć przez:
 - a. biologiczne i mechaniczne pogłębianie profilu glebowego
 - b. optymalizację szybkości rozkładu, humifikacji i mineralizacji materii organicznej
 - c. wapnowanie i nawożenie z zastosowaniem sorbentów organicznych i mineralnych (w uzasadnionych przypadkach).
5. W celu uzyskania optymalnych efektów ekonomicznych i przyrodniczych, podstawową zasadą powinno być sukcesywne wprowadzenie mineralnych składników odżywczych do środowiska leśnego, uwzględniające wymagania pokarmowe drzewostanów w poszczególnych fazach ich wzrostu i rozwoju.

6. W ramach programu małej retencji w Puszczy Noteckiej należałoby: W I etapie wykonać 59 zbiorników wodnych zaprojektowanych w *Studium generalnym w zakresie małej retencji wód powierzchniowych na terenie Puszczy Noteckiej*, opracowanym przez Biuro Studiów i Projektów Lasów Państwowych w latach 1975–1977. Zbiorniki te w lokalnych zagłębieniach terenowych powinny wykonać nadleśnictwa przy merytorycznym nadzorze służb wodno-melioracyjnych RDLP możliwie jak najszybciej, korzystając z ówczesnych niskich stanów wód gruntowych. W wyznaczeniu parametrów zbiorników powinna uczestniczyć leśna służba ochrony przeciwpożarowej. Pozwoli to na przygotowanie zbiorników jako punktów czerpania wody dla celów gaśniczych. W II etapie przystąpić do modernizacji sieci wodno-melioracyjnej na terenie poszczególnych obrębów, poprzez jej dobrojenie w urządzania piętrzące i przejazdowe oraz powiązanie jej z budową pozostałych zbiorników wodnych, przewidzianych do wykonania w *Studium generalnym*. Prace projektowe II etapu kwalifikują się do wykonania przez Biuro Studiów i Projektów LP, wymagają bowiem przeprowadzenia odpowiednich pomiarów sytuacyjno-wysokościowych i obliczeń.

Przed rozpoczęciem drugiego etapu Instytut Badawczy Leśnictwa powinien wykonać pełną wyjściową inwentaryzację stosunków hydrologicznych w swoich obiektach badawczych na terenie Puszczy Noteckiej.

Hodowla i ochrona lasu

1. Puszcza Notecka nie ma wystarczającej bazy nasiennej, umożliwiającej realizację przewidywanego rozmiaru zalesień i odnowień. W celu poprawy istniejącej sytuacji należy:
 - a. kontynuować prace nad restytucją sosny zwyczajnej pochodzącej sprzed okresu gradacji strzygoni choinówki w Puszczy Noteckiej
 - b. uznać za właściwy, przewidziany do realizacji w latach 1993–1997, zakres prac obejmujących założenie archiwum klonów, doświadczeń rodowych, plantacji nasiennej produkcyjnej i plantacyjnej uprawy nasiennej
 - c. uznać za dostosowanie do lokalnych warunków przyrodniczych drzewostany sosnowe wykazujące dobrą zdrowotność, prawidłowy wzrost i zadawalającą jakość hodowlano-techniczną; drzewostany te można wykorzystać dla celów odnowienia naturalnego i sztucznego.
2. Dotychczasowe prace genetyczne nie dostarczyły informacji o cechach potomstwa wytypowanych drzew doborowych i drzewostanów nasiennych. Istnieje pilna potrzeba prowadzenia prac zmierzających do zdobycia informacji o cechach potomstwa (por. 1b).
3. Polepszenie wzrostu i jakości drzewostanów powstałych na terenach objętych kłeską strzygoni choinówki powinno polegać na kontynuacji systematycznego usuwania drzewostanów negatywnych i starannego przeprowadzania trzebieży selekcyjnych.
4. Odnowienie lasu w Puszczy Noteckiej musi uwzględniać zagrożenia ze strony szkodliwych owadów. Dla uniknięcia szkód powodowanych przez szeliniaka sosnowego można w zależności od lokalnych warunków:
 - a. pozostawić niezalesione zręby przez okres 1 roku
 - b. stosować wąskie zręby – smugowe odnawianie samosiewem bocznym
 - c. odnawiać zręby bieżące siewem.
5. Wszędzie, gdzie jest to uzasadnione jakością drzewostanu matecznego stosować odnowienie naturalne. Wiele przykładów z terenu puszczy dowodzi, że jest to możliwe, celowe i technicznie wykonalne.
6. W drzewostanach o zakłóconej równowadze ekologicznej należy zmodyfikować zasady pielęgnowania. Rezygnując z głównego celu – hartowania i zwiększania odporności pielęgnowanego lasu, ograniczyć zabiegi udostępniające las zwierzyźnie. Bezwzględnie trzeba unieszkodliwić przerosty i rozpieracze w czyszczeniach późnych. Następnym zabiegiem może być dopiero trzebież wczesna w okresie, gdy drzewa nie są już tak podatne na spalowanie.
7. Na siedliskach najuboższych, zamiast podszytów, powinny być tworzone na co trzecim pasie zrębowym koehlerowskie punkty oporu, o wielkości nie mniejszej niż 1% powierzchni zrębu, z pełnym zabezpieczeniem wysadzonych gatunków i zastosowaniem niezbędnych zabiegów agrotechnicznych.

8. Z uwagi na stałe zagrożenie masowymi pojawami szkodliwych owadów puszcza nadaje się do prognozowania gradacji różnych szkodników na obszarze całego kraju.
9. W warunkach Puszczy Noteckiej nie znajduje uzasadnienia stosowanie atraktantu Tomodor do odłowu cetyńca większego, tradycyjne pułapki zapewniają kilkanaście razy większe odłowy.
10. Dla wyjaśnienia przyczyn i uwarunkowania chorób drzew konieczna jest znajomość warunków meteorologicznych, czynniki pogodowe bowiem mają wpływ na przebieg chorób infekcyjnych i mogą wywołać choroby nieinfekcyjne. Wskazane jest stworzenie na terenie puszczy zagęszczonej sieci stacji meteorologicznych.
11. W dziedzinie badań i praktyki ochrony lasu należy prowadzić działania interdyscyplinarne zmierzające do integrowanej ochrony lasu przed chorobami i szkodnikami. Pozwoli to na powiązanie strategii ochrony z warunkami środowiska.
12. Pomyślność wszelkich przedsięwzięć hodowlanych w Puszczy Noteckiej wymaga zasadniczych zmian w gospodarce łowieckiej. Za niezbędne działania w tym zakresie należy uznać:
 - a. redukcję populacji zwierzyny płowej do stanu zapewniającego gospodarczo znośny rozmiar szkód w lesie
 - b. zaprzestanie zimowego dokarmiania zwierzyny, które nie powoduje zmniejszenia szkód w lesie, a zwiększa przeżywalność populacji i ogranicza naturalną selekcję
 - c. stopniową rezygnację z wydzierżawiania obwodów łowieckich na terenie puszczy kołom łowieckim, które nie gwarantują przeprowadzenia właściwej redukcji populacji jeleni
 - d. uwzględnienie przy zagospodarowaniu puszczy potrzeb pokarmowych jeleniowatych; są one stałym elementem ekosystemu leśnego i w puszczy powinno się znaleźć dla nich miejsce.

Użytkowanie lasu

1. Niewskazane jest przetrzymywanie do wyznaczonego wieku rębności drzewostanów uznanych za negatywne. W celu zróżnicowania struktury klas wieku jest wskazane, aby w drzewostanach produkujących drewno wysokiej jakości technicznej (wąskosłoiste o dużej gęstości) wydłużyć wiek rębności do 120–130 lat oraz wprowadzić na słabych siedliskach gatunki liściaste z krótką kolejną rębą (jako przedplon). Zwłaszcza godna zalecenia jest brzoza brodawkowata, która wytwarza w glebie warunki niesprzyjające wzrostowi huby korzeni oraz opieńkowej zgnilizny drzew.
2. Na słabych siedliskach – dla ochrony ściółki, gleb i systemów korzeniowych – wprowadzić mniej szkodliwe systemy pozyskania drewna (sortymentowy), unikając zrywki sortymentów długich i wykluczając zrywkę wleczoną bez urządzeń pomocniczych, szczególnie w drzewostanach młodych.
3. Zaniechać pozyskania surowca w czyszczeniach późnych, a ścięte drzewa pozostawiać w międzyrzędach.
4. Udostępniać drzewostany dla celów użytkowych i ochrony przeciwpożarowej przez rozbudowę i utwardzanie dróg dojazdowych oraz szlaków zrywkowych tworzonych, zależnie od warunków terenowych i uznania hodowców, w fazie zakładania uprawy, czyszczeń wczesnych lub późnych.
5. Mając na uwadze przyrodnicze uwarunkowania Puszczy Noteckiej, należałoby w działalności gospodarczej ograniczyć się bezwzględnie do pozyskania wyłącznie grubizny. Z wielu badań wynika, że pozyskanie biomasy drzewnej w 60% (co odpowiada udziałowi grubizny w całym drzewie) nie wpływa istotnie na obniżenie produktywności siedlisk leśnych.

Pozostałe wnioski

1. Należy podjąć starania o utrwalenie materiałów o pożarze w Nadleśnictwie Potrzebowice. Konieczne jest zebranie wspomnień mieszkańców i uczestników akcji gaśniczej i opublikowanie w postaci książki, filmu, audycji TV.
2. Dotychczasowe osiągnięcia w zakresie odnowienia naturalnego sosny w Puszczy Noteckiej wciąż są zbyt mało znane szerszym kręgom leśników. Należy upowszechnić w czasopiśmiennictwie leśnym sprawdzone wzory postępowania w konkretnych warunkach przyrodniczych.
3. W prasie „leśnej” znajduje się bardzo mało materiałów opracowywanych przez gospodarzy lasu. Wzorem wielu państw o rozwiniętej gospodarce leśnej należy zachęcić służbę leśną do dzielenia się

zawodowymi doświadczeniami na łamach prasy fachowej (Wnioski..., 1992).

ROK 1994 · Konferencja w Nadleśnictwie Potrzebowice

Konferencja odbyła się 1 października 1994 r. w związku z wielkoobszarowym pożarem na terenie nadleśnictwa Potrzebowice w 1992 r. W wyniku spotkania sformułowano przedstawione poniżej wnioski robocze.

1. Prace odnowieniowe na wielkim pożarzysku powinno poprzedzać bardzo wnikliwe rozpoznanie charakteru i żyzności mikrosiedlisk. Jest to niezbędny warunek właściwego rozplanowania formy zmieszania i szczegółowej lokalizacji biogrup poszczególnych gatunków drzew. Rozpoznanie takie może być potrzebne nawet, gdy nadleśnictwo ma operat glebowo-siedliskowy terenu, na którym wystąpił pożar.
2. Wskazane jest, aby w przyszłości do odnawiania pożarzysk dużych, w rozumieniu obowiązującej instrukcji ochrony przeciwpożarowej, przystępować po upływie jednego pełnego sezonu wegetacyjnego, następnego po zaistnieniu pożaru, o ile nie ma szczególnych uwarunkowań uzasadniających odstępstwo od tej zasady. Przemawiają za tym względy zdrowotne odnowień oraz względy organizacyjne (przeprowadzenie rozpoznania glebowego, właściwe przygotowanie powierzchni do prac odnowieniowych, przygotowanie gleby).
3. Ustawowy zapis zobowiązujący do ponownego wprowadzania roślinności leśnej (upraw leśnych) w lasach w okresie do 2 lat od usunięcia drzewostanu (Ustawa z dnia 28 września 1991 r. o lasach, art. 13, pkt 1, 2) należy znowelizować przez dopuszczenie odstępstwa od tej zasady w przypadku bardzo dużych pożarzysk o powierzchni powyżej 1000 ha, z zastrzeżeniem, że ten okres nie może być dłuższy niż 5 lat.
4. Pomimo niesprzyjających warunków pogodowych, udatność odnowień z siewu i sadzenia można uznać za dobrą, a miejscami zadowalającą.
5. Projektowane pasy biologiczne i punkty oporu biologicznego Koehlera stanowią dobrą podstawę do uzyskania odpowiedniej bioróżnorodności i przebudowy drzewostanów w warunkach Puszczy Noteckiej.

6. Gałęzie i resztki poeksplatacyjne powinny być rozdrobnione i pozostawione na powierzchni spaleni-ska. Dopuszcza się pozostawienie nierozdrobnionych resztek poeksplatacyjnych zgromadzonych w postaci wałów.
7. Pożądane jest obsianie powierzchni pożarzyska łubinem żółtym lub innymi gatunkami roślin, najlepiej motylkowych dla zatrzymania składników mineralnych w glebie i powstrzymania erozji eolicznej.
8. Występujące coraz częściej, na coraz większych powierzchniach, pożary leśne, powinny skłonić Dyрекcję Generalną Lasów Państwowych do znowelizowania, z wykorzystaniem dotychczasowych doświadczeń z dużych pożarzysk, obowiązujących *Znowelizowanych zasad postępowania gospodarczego na pożarzyskach* (1998, Warszawa: Lasy Państwowe, Instytut Badawczy Leśnictwa).
9. Wskazane jest jak najszybsze rozpoczęcie badań nad zmianami zachodzącymi w glebie niezwłocznie po zaistnieniu pożaru i w okresie przynajmniej pierwszych 5 lat po pożarze, na różnych siedliskach gleb i w różnych warunkach klimatycznych, a także nad stanem odnowień, ich udatnością i wzrostem, jakością oraz nad zmianami w stanie ekosystemu leśnego w granicach pożarzyska. Ponadto nieodzowne jest stałe dokumentowanie na bieżąco wszystkich czynności gospodarczych wykonywanych na terenie pożarzyska.

W przypadku dużych pożarzysk – gdzie nie do uniknięcia jest wprowadzenie materiału sadzeniowego z nasion spoza mikroregionu, w którym pożar-zysko jest usytuowane – należy ewidencjonować ściśle pochodzenie materiału użytego do odnowienia, przestrzegać w czasie prac odnowieniowych, a następnie, w toku wykonywanych poprawek, zasady niewprowadzania do tego samego oddziału leśnego materiału odnowieniowego gatunków głównych dwu lub więcej pochodzeń (Wnioski..., 1994).

ROK 2002 · Puszcza Notecka „Las – Człowiek – Drewno”

Konferencja została zorganizowana przez Oddział Wielkopolski Polskiego Towarzystwa Leśnego oraz Regionalne Dyrekcje Lasów Państwowych w Pile, Poznaniu i Szczecinie oraz Wydział Leśny Akademii

Rolniczej w Poznaniu w dniach 16–18 października 2002 r.

1. Należy przyjąć dla całej Puszczy Noteckiej jednolite zasady gospodarowania, przygotowując aktualną wersję *Opisania Puszczy Noteckiej* wzorem opracowania z 1969 r. Nowe opracowanie powinno określać długoterminowe zasady regulacji użytkowania lasu oraz gospodarki wodnej.
2. W oparciu o ww. opracowanie należy określić perspektywiczną podaż surowca drzewnego z terenu Puszczy Noteckiej w okresie najbliższych 20 lat oraz jego parametry techniczne, jakościowe i wymiarowe (jako informację niezbędną dla potencjalnych inwestorów). Trzeba podjąć intensywną akcję promocyjną celem zwrócenia uwagi na specyficzne walory techniczne drewna puszczańskiego oraz przyczynić się do wykreowania regionalnego rynku drzewnego.
3. Istnieje pilna potrzeba łącznego opracowania wyników wszelkich badań dotyczących Puszczy Noteckiej oraz opisanie efektów gospodarczych uzyskanych na licznych powierzchniach obserwacyjnych.
4. Uwarunkowania przyrodniczo-leśne Puszczy Noteckiej stwarzają konieczność wdrażania ergonomicznie akceptowalnych technologii leśnych charakteryzujących się małą uciążliwością środowiskową oraz wysoką sprawnością ekonomiczną w zakresie pozyskiwania drewna, w cięciach zarówno pielęgnacyjnych, jak i odnowieniowych. Postulaty te mogą być realizowane najpełniej w metodzie sortymentowej drewna krótkiego. Stwarza ona możliwość budowy racjonalnego łańcucha technologicznego od lasu począwszy, na finalnym produkcie kończąc.
5. W celu zapoznania władz samorządowych województw wielkopolskiego i lubuskiego ze stanem Puszczy Noteckiej, jej perspektywami i możliwościami ich wykorzystania dla rozwoju regionu należy zorganizować po ukonstytuowaniu się samorządów nowej kadencji (w lutym 2003) spotkanie na ten temat z władzami Związku Gmin Nadnoteckich i przedstawić wnioski z niniejszej konferencji.
6. Należy podjąć starania o włączenie pod obrady sejmików województw wielkopolskiego i lubuskiego problematyki leśnej w kontekście znaczenia lasu dla zdrowia ludzi, turystycznego zagospodarowania terenu i innych funkcji lasu. Wykorzystanie

zasobów drzewnych Puszczy Noteckiej dla gospodarki regionu oraz możliwości tworzenia nowych miejsc pracy w związku z koniecznością zagospodarowania pozyskiwanego drewna (z wykorzystaniem miejscowej siły roboczej do przerobu surowca na miejscu) powinny być istotnym elementem strategii rozwoju regionalnego. Dla realizacji tych celów niezbędna jest rozbudowa infrastruktury z udziałem funduszy pomocowych Unii Europejskiej (Wnioski..., 2002).

ROK 2012 · Puszcza Notecka „Człowiek – Las – Drewno”

Konferencję zorganizowały Polskie Towarzystwo Leśne oraz Regionalne Dyrekcje Lasów Państwowych w Pile, Poznaniu i Szczecinie, a także Wydział Leśny Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu w dniach 16–18 października 2012 r. Sesja plenarna zawierała trzy referaty, a sesja referatowa piętnaście referatów podzielonych na grupy tematyczne: człowiek – las – drewno.

1. Puszcza Notecka stanowi jeden kompleks leśny. Gospodarowanie tymi zasobami w najbliższych dziesięcioleciach będzie poważnym wyzwaniem urządzeniowo-planistycznym i powinno je cechować podejście kompleksowe. Postuluje się, by w trakcie tworzenia planów urządzenia lasu dla nadleśnictw puszczańskich wchodzących w skład wszystkich RDLP stosować podobny sposób zagospodarowania.
2. Zasoby drzewne Puszczy Noteckiej cechuje wyraźna dominacja drzewostanów IV i V klasy wieku (50% powierzchni). Uważając za zasadne zwiększenie zróżnicowania wiekowego Puszczy Noteckiej, z możliwością jednoczesnego zaspokojenia wzrastającego zapotrzebowania na drewno, uzasadnione jest stosowanie rębni Ia o szerokości do 60 m.
3. Z zastosowaniem sposobu zagospodarowania zaprojektowanego dla Nadleśnictwa Oborniki będą utrzymane warunki optymalne do rozwoju i bytowania populacji chronionych gatunków ptaków wymagających powierzchni otwartych (lerka, lelek), a będących przedmiotami ochrony w obszarze Natura 2000 PLB 300015 „Puszcza Notecka”.
4. W celu utrzymania ładu powierzchniowego w drzewostanach Puszczy Noteckiej istnieje potrzeba

- analizy i ewentualnej zmiany dotychczasowego podziału powierzchniowego na ostępy w skali całej Puszczy Noteckiej, z możliwością zastosowania rozrębów także w młodszych klasach wieku.
6. Pomimo zwiększenia intensywności użytkowania, wzrosnie udział drzewostanów starszych klas wieku i ilość drewna martwego w ekosystemie.
 7. Prognozy możliwości użytkowania głównego w Puszczy Noteckiej wskazują na ich wzrost z 492,0 tys. m³ grubizny netto w 2011 r. do 613,6 tys. m³ – w 2021 r. i do 639,0 m³ w 2031 r., na okres rozpoczynający się w 2041 r. przewiduje się nieznaczny spadek tych możliwości (do 611,0 tys. m³ grubizny netto). W kolejnych prognozach rozwoju zasobów leśnych Puszczy Noteckiej należy wykorzystywać zweryfikowane wielkości bieżącego przyrostu miąższości.
 8. Należy wykorzystać bardziej wyniki letniej obserwacji jeleni z 2011 r., a w miarę możliwości ją powtarzać. Przyjmowanie zbyt niskich wskaźników przyrostu, niedoszacowanie liczebności oraz niepełne wykonywanie odstrzałów mogą prowadzić do niekontrolowanego wzrostu liczebności jeleniowatych w Łowieckich Rejonach Hodowlanych Puszczy Noteckiej. Innym pełniejszym sposobem oszacowania liczebności jeleniowatych i cech populacji powinny być badania na wzór prowadzonych przez uczelnie leśne na terenie Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Szczecinie.
 9. W drzewostanach wysokiego ryzyka wystąpienia opieńkowej zgnilizny korzeni przygotowanie gleby frezem leśnym łagodzi skutki wystąpienia choroby; naturalne odnowienie zmniejsza ryzyko porażenia sadzonek sosny przez patogeny korzeniowe.
 10. Kontynuować utrwalanie lokalnego nazewnictwa topograficznego.
 11. Zainicjować badania nad prozdrowotnymi właściwościami lasów Puszczy Noteckiej.
 12. Opracować i wdrażać do realizacji wieloletni program rozwoju turystyki na terenie Puszczy Noteckiej.
 13. Zasadne jest podjęcie dyskusji nad ewentualną nowelizacją Programu gospodarczo-ochronnego dla Leśnego Kompleksu Promocyjnego Puszcza Notecka.
 14. Należy wykorzystać doświadczenia z koncepcji lasu modelowego do rozwiązywania konfliktów społecznych na terenie Puszczy Noteckiej.
 15. Puszcę Notecką cechuje duże bogactwo przyrodnicze rozpoznane w aspekcie ornitologicznym. Pełne rozpoznanie tego bogactwa wymaga przeprowadzenia prac fitosocjologicznych na obszarze całego leśnego kompleksu promocyjnego.
 16. Przydatność drewna sosnowego z Puszczy Noteckiej do przerobu mechanicznego, a głównie tartaczno-warunkują przede wszystkim drzewostany IV i V klasy wieku, które obecnie już stanowią ponad 50% powierzchni puszczy. Sukcesywnie zmieniająca się struktura wiekowa Puszczy Noteckiej, a zwłaszcza zwiększanie się udziału drzewostanów starszych klas wiekowych wskazują, że w nadchodzących latach zasoby Puszczy Noteckiej wejdą w okres intensywnego użytkowania i będą znaczącym dostawcą surowca dla przemysłu tartaczno, płyt drewnopochodnych i branży celulozowo-papierniczej.
 17. Przy obecnym pozyskaniu przez osiem nadleśnictw (z trzech Regionalnych Dyrekcji Lasów Państwowych w Pile, Poznaniu i Szczecinie) operujących w Puszczy Noteckiej, w około 400 tys. m³ sortymentów drewna okrągłego dominuje drewno średniowymiarowe. Surowiec sosnowy o najlepszych cechach użytkowych, a więc drewno wielkowymiarowe stanowi około 30% wielkości sprzedaży. Należy oczekiwać, że w nadchodzących latach podaż surowca puszczańskiego będzie się cechowała coraz większym udziałem drewna wielkowymiarowego przy rosnącej jakości surowca (większy udział ilościowy w klasie WB).
 18. Przydatność surowca sosnowego do przerobu mechanicznego, a zwłaszcza tartaczno, obok struktury asortymentowej, warunkują również charakterystyki jakościowe wyrażone strukturą ilościowo-średnicową oraz opisane wskaźnikami udziału drewna bielastego. Struktura średnicowo-jakościowa sosnowego drewna puszczańskiego sprzyja stosowaniu tego surowca do produkcji wyrobów tzw. programu ogrodowego i litych wyrobów z drewna. Surowiec średniowymiarowy oraz cienkie drewno wielkowymiarowe klasy WC1 charakteryzuje się dużym udziałem drewna bielastego, którego udział miąższościowy w przedziałach 30–40%, nawet do 70–80% jest odwrotnie proporcjonalny do średnic przerabianego drewna.

18. Rysująca się w nadchodzących latach tendencja wzrostu pozyskania z Puszczy Noteckiej drewna sosnowego wyższych klas wieku, a zwłaszcza drewna wielkowymiarowego wyższych klas jakościowych, przyczyni się do zwiększenia zainteresowania tą bazą odbiorców. Racjonalna eksploatacja zasobów drzewnych Puszczy Noteckiej niewątpliwie będzie sprzyjać branży drzewnej i celulozowo-papierniczej oraz płytowej. Należy jednak liczyć się z ogólną sytuacją gospodarczą branży drzewnej w kraju i Unii Europejskiej, a zwłaszcza stanem efektywności wykorzystania różnych sortymentów drewna przetwarzanego przez przemysł lub zużywanego również przez energetykę do produkcji tzw. zielonej energii (Wnioski..., 2012).

PODSUMOWANIE

W okresie powojennym odbyło się wiele konferencji, sesji oraz narad na temat problemów Puszczy Noteckiej. Charakter tych debat i wniosków z nich wynikających wiązał się z różnymi fazami rozwoju puszczy oraz zmieniającymi się uwarunkowaniami społeczno-gospodarczymi i organizacyjno-technologicznymi. Szczegółowe zapoznanie się z wnioskami dostarcza nam informacji o wyjątkowym zaangażowaniu i aktywności gospodarzy puszczy w różnych okresach jej rozwoju. Z upływem czasu zmieniała się waga i ranga problemów dotyczących zagospodarowania puszczy, pojawiały się nowe wyzwania. Współczesność nie oszczędziła gospodarzy Puszczy Noteckiej. Dostarczyła im wiele problemów gospodarczo-społecznych, których powstawanie można prześledzić we wnioskach ostatnich konferencji.

W przyszłości interesujące byłoby zbadanie i omówienie realizacji – mniejszych lub większych i szybszych lub wolniejszych – owych wniosków, naprawdę dobrych, z konferencji, narad czy seminariów.

PODZIĘKOWANIA

Dziękuję panu dr. hab. Władysławowi Kusiakowi za udostępnienie wniosków z konferencji oraz panu prof. dr. hab. Władysławowi Chałupce za cenne uwagi.

PIŚMIENNICTWO

- Błaszyk, H. (1992). Gospodarka w lasach Puszczy Nadnoteckiej w rozwoju historycznym. Referat wygłoszony na konferencji pt. Puszcza Notecka historia, stan obecny i perspektywy. Piła, Poznań, Szczecin: PTL, RDLP.
- Kubiak, M. (1992). Optymalne systemy technologiczne pozyskiwania i transportu drewna w Puszczy Noteckiej. Referat wygłoszony na konferencji pt. Puszcza Notecka historia, stan obecny i perspektywy. Piła, Poznań, Szczecin: PTL, RDLP.
- Stryczyński, L. (1955). Stan sanitarny drzewostanów Puszczy Nadnoteckiej i wytyczne pod względem ochrony przed szkodliwymi owadami, pożarami i zwierzyną. Referat wygłoszony na konferencji pt. Problemy hodowlano-ochronne Puszczy Noteckiej.
- Wnioski z konferencji naukowej „Puszcza Notecka jako baza drewna drobnowymiarowego” zorganizowanej przez Oddział Polskiego Towarzystwa Leśnego w Poznaniu wspólnie z Komisją Drzewnictwa Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Leśnego w dniach 27–29.09 (1962). Materiały konferencyjne.
- Wnioski z konferencji naukowej „Stan zdrowotny Puszczy Noteckiej” zorganizowanej w związku z pogarszaniem się stanu sanitarnego drzewostanów puszczańskich przez OZLP w Poznaniu z udziałem przedstawicieli NZLP, IBL i WSR w Poznaniu oraz ZOL w Krzyżu (1964). Materiały konferencyjne.
- Wnioski z sesji wyjazdowej kierownictwa Ministerstwa Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego (R. Gesing, T. Molenda, Z. Grudziński) poświęconej zagospodarowaniu lasów Puszczy Noteckiej (1966). Maszynopis powielany.
- Wnioski z konferencji naukowej PTL „Problemy zagospodarowania lasów Puszczy Noteckiej”, która odbyła się w dniach 8 i 9 września 1977 r. (1977).
- Wnioski z sesji naukowej pt. „Lasy niskoprodukcyjne na przykładzie Puszczy Noteckiej” połączonej z 78. Zjazdem Delegatów Polskiego Towarzystwa Leśnego (1978). Materiały konferencyjne.
- Wnioski z konferencji naukowej „Puszcza Notecka, historia, stan obecny i perspektywy”, która odbyła się w dniach 16–17.10.1992 r. w Smolarni (1992). Materiały konferencyjne.
- Wnioski z konferencji odbytej w Nadleśnictwie Potrzebowice w dniu 6.10.1994 r. poświęconej zagospodarowaniu pożarzyska z 1992 r. (1994). Maszynopis.
- Wnioski z konferencji Puszcza Notecka „Las – Człowiek – Drewno”. Konferencja odbyła się w dniach 16–18 października 2002 r. (2002). Materiały konferencyjne.
- Wnioski z konferencji naukowej Puszcza Notecka „Człowiek – Las – Drewno”. Konferencja odbyła się w dniach 16–18 października 2012 r. (2012). Materiały konferencyjne.

CONCLUSIONS FROM THE DEBATES ON THE NOTECKA FOREST WITH SPECIAL CONSIDERATION FOR THE FOREST MANAGEMENT

ABSTRACT

The Notecka Forest forms the largest, compact forest complex in the Nizina Wielkopolska (Wielkopolska Lowland). The destruction of most forest stands after the pine beauty moth outbreak in the early 1920s caused many problems that the forest owners had to face for decades. In the period of nearly one hundred years since the outbreak, after the restoration of the forest area, forest managers cultivated and protected tree stands under various economic and social conditions. The foresters did it based on their knowledge and professional experience. In the post-WII period several conferences, meetings and seminars were held on the issues of the Notecka Forest, organized by various institutions. The organization of these conferences was most often associated with breeding and protection problems and the condition of the wood resource base. The aim of this study was to identify these conference within a timeframe and then briefly summarize the presented results.

Keywords: Notecka Forest, pine beauty moth outbreak, forest management and protection, wood resource base